

چالش‌ها و راهکارهای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران

لله الحمد لله الرحمن الرحيم

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۹۱۴۹
کد موضوعی: ۲۷۰

تاریخ انتشار:
۱۴۰۲/۴/۲۷

عنوان گزارش: چالش‌ها و راهکارهای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران

نام دفتر:
مطالعات فرهنگ و آموزش

تهیه و تدوین کنندگان:
حمزه حاجی عباسی، احسان پروین

همکاران:
هادی یوسفی، یوسف زراعت کیش

مدیر مطالعه:
حسین نصیری

اظهار نظر کنندگان:
وحید مهربانی، امین پژمان، فاطمه سلیمانی پورلک

ناظران علمی:
موسی بیات، حمیدرضا حدادپور

ویراستار ادبی:
زهره عطاردی

طراح گرافیک:
سیده فاطمه ابوطالبی

- واژه‌های کلیدی:
۱. جذب دانشجویان
۲. دانشجوی بین‌المللی
۳. دانشجویان خارجی
۴. آموزش عالی

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
مقدمه.....	۱۰
الف) بررسی قوانین و اسناد بالادستی.....	۱۲
ب) وضعیت موجود دانشجویان بین‌المللی در ایران از نگاه آمار.....	۱۶
تحلیل و بررسی آمار دانشجویان بین‌المللی در ایران.....	۱۹
ج) چالش‌ها و موانع جذب دانشجویان بین‌المللی.....	۲۰
جمع‌بندی و ارائه راهکارهای پیشنهادی.....	۲۳
منابع و مآخذ.....	۲۶

فهرست جداول

جدول ۱. مهم‌ترین سیاست‌ها، قوانین و مقررات مرتبط با پذیرش دانشجوی بین‌المللی.....	۱۴
جدول ۲. فراوانی مربوط به جنسیت دانشجویان بین‌المللی در سال ۱۴۰۰.....	۱۷
جدول ۳. دانشجویان بین‌الملل به تفکیک زیرنظام‌های آموزش عالی در سال ۱۴۰۰.....	۱۷
جدول ۴. فراوانی دانشجویان بین‌الملل به تفکیک گروه‌های تحصیلی در سال ۴۰۰۱.....	۸
جدول ۵. فراوانی دانشجویان بین‌الملل به تفکیک مقاطع تحصیلی در سال ۱۴۰۰.....	۱۸
جدول ۶. فراوانی دانشجویان بین‌الملل به تفکیک کشورهای مبدأ در سال ۱۴۰۰.....	۱۹
جدول ۷. موانع تأثیرگذار در جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران.....	۲۱

چالش‌ها و راهکارهای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران

چکیده

از دهه ۸۰ دلایلی همچون گسترش ارتباطات علمی و فرهنگی بین‌المللی، کاهش منابع مالی و بروز مسئله صندلی‌های خالی و افزایش تقاضای نسل جدید افغانستانی‌های مقیم ایران برای ورود به دانشگاه‌ها باعث شد تا جذب دانشجوی بین‌المللی به یک گزینه مطلوب برای نظام آموزش عالی و بخشی مهم از قدرت نرم ایران تبدیل شود. در کنار این ظرفیت به وجود آمده، قانونگذار در ماده (۳۵) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰/۱/۱۲۷ و دیگر مصوبات قانونی و سیاستی^۱ اجازه جذب دانشجوی خارجی را به دستگاه‌های متولی داد. با این حال تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران تا پایان دهه ۸۰ به ۲ هزار نفر نرسید. در دهه ۹۰ با تصویب نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹) و قوانین برنامه پنجم (۱۳۹۴-۱۳۹۰) و ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) و سند جامع روابط علمی بین‌المللی (۱۳۹۶) و گسترش فعالیت جامعه المصطفی‌العالمیه و دانشگاه آزاد اسلامی، تعداد دانشجویان بین‌المللی به میزان قابل توجهی افزایش یافت، به نحوی که براساس گزارش سازمان امور دانشجویان در سال ۱۴۰۰ به حدود ۱۳۰ هزار نفر رسید.^۲ اگرچه مسئولان سازمان امور دانشجویان ظرفیت فعلی جذب نظام آموزش عالی ایران را تا ۲۵۰ هزار دانشجوی بین‌المللی هم اعلام می‌کنند؛^۳ اما با وجود تأکید بر کمیت، به کیفیت آموزشی، پژوهشی، رفاهی و فرهنگی این دانشجویان توجه چندانی نشده و از همین منظر آسیب‌هایی متوجه نظام آموزش عالی کشور شده است. در این زمینه نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که مهم‌ترین موانع جذب پذیرش دانشجویان بین‌المللی مستعد به ایران موضوعاتی همچون مسائل کنسولی و اقامتی، دیوان‌سالاری زیاد، عدم اطلاع‌رسانی و مسائل آموزشی است. برای رفع این موانع، پیشنهادهایی از قبیل گسترش دوره‌های تحصیلی بین‌رشته‌ای، تسهیل روند صدور روادید و ورود اولیه و مرور مکرر، شرایط اقامتی و اجازه اشتغال نخبگان غیرایرانی، آموزش کارمندان دانشگاه، گسترش تعاملات علمی و فرهنگی با دانشگاه‌های کشورهای همسایه، اصلاح نظام سنجش متقاضیان بورسیه و ایجاد مشوق برای تحصیل به زبان فارسی برای غیرایرانی‌ها ارائه شد.

۱. ماده (۱۸) قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۴/۸/۲۵، نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹)، برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۴-۱۳۹۰)، برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) و سند جامع روابط بین‌المللی (۱۳۹۶).
 ۲. این آمار متشکل از تعداد دانشجویان جامعه المصطفی‌العالمیه، دانشگاه ادیان و مذاهب، دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه‌های تحت نظارت وزارتین علوم و بهداشت است. با این وجود آمار دقیق‌تر (حدود ۲۶ هزار نفر) که از دقت بیشتری برخوردار است از سوی مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی اعلام شده است.

3. <https://www.modares.ac.ir/news/news-list/news-content?newsview=19407>.

بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها و جذب دانشجویان بین‌المللی مزیت‌های گوناگونی برای کشور و نظام آموزش عالی ایران دارد. از جمله این مزایا، بهبود کیفیت دانشگاه، دستیابی به مرجعیت علمی، افزایش تعامل فرهنگی - اجتماعی، جذب نخبگان علمی، افزایش سرمایه‌های اجتماعی، اشتغال‌زایی و درآمدزایی ارزی، توسعه دامنه نفوذ فرهنگی و ایجاد امنیت پایدار در منطقه و در نهایت افزایش قدرت نرم کشور است و این فارغ‌التحصیلان غیرایرانی می‌توانند سفیران و مبلغان نظام آموزشی ایران به شمار روند. جذب و پذیرش دانشجویان بین‌المللی نیاز به شرایط و پیش‌زمینه‌های فرهنگی، علمی، قانونی ساختاری و اداری دارد. در این گزارش، ابتدا اسناد بالادستی در مورد دانشجویان بین‌المللی در ایران و سپس آمارهای موجود در این زمینه بررسی شد. در انتها، مهم‌ترین موانع و مشکلات جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران شناسایی شد و راهکارهای عملیاتی برای حل آنها ارائه شد. به صورت خلاصه، مهم‌ترین موانع جذب دانشجویان بین‌المللی، عوامل اقتصادی (عدم امکان تبادل ارزی، هزینه‌های اسکان و شهریه‌های غیر رقابتی و ممنوعیت اشتغال)، عوامل فرهنگی و اجتماعی (عدم آشنایی دانشجویان با شرایط اجتماعی - فرهنگی ایران، تعامل نامناسب ایرانیان با دانشجویان خارجی)، ضعف زیرساختی و فناوری (کمبود تسهیلات رفاهی، کمبود تجهیزات آزمایشگاهی)، ضعف نظام اداری، قانونی و ساختاری (مسائل صدور روادید و اقامت، پیچیدگی‌های اداری، عدم آموزش کارمندان، ضعف در تعامل با دانشگاه‌های دنیا، اختیارات محدود استادان در جذب دانشجو)، عوامل امنیتی و سیاسی (ایران‌هراسی، تحریم‌های سیاسی و علمی) و ضعف‌های آموزشی (عدم ارائه رشته تحصیلی به زبان‌های دیگر^۱، تفاوت در نظام‌های آموزشی، جدید نبودن برنامه‌های درسی و شیوه‌های آموزشی و کیفیت علمی پایین برخی از متقاضیان) هستند. راهکارهای زیر برای بهبود سازوکارهای جذب دانشجویان از زمان درخواست تحصیل در ایران تا پس از زمان دانش‌آموختگی فرد پیشنهاد می‌شود:

قبل از تحصیل

■ یک مرکز رصد و آمار متمرکز، برای پایش تمامی متقاضیان، دانشجویان و دانش‌آموختگان بین‌المللی در قبل از تحصیل، حین تحصیل و پس از تحصیل و انتشار اطلاعات و گزارش‌های روشن و دقیق توسط مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به‌عنوان مجری و «شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی» در جایگاه سیاستگذار ایجاد شود؛

۱ طبق اصل (۱۵) قانون اساسی «زبان و خط رسمی و مشترک مردم ایران فارسی است. اسناد و مکاتبات و متون رسمی و کتب درسی باید با این زبان و خط باشد ولی استفاده از زبان‌های محلی و قومی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی آزاد است.»

گفتنی است اکثر کشورهای غیرانگلیسی زبان (چین، ترکیه، آلمان، روسیه، فرانسه و ...) که دغدغه حفظ و توسعه زبان و ادبیات خود را دارند با این مسئله مواجه هستند و برای آن سیاست‌ها و برنامه‌های مفصلی دارند و ایجاد مشوق برای آموزش زبان را جایگزین اجبار به آموزش زبان کرده‌اند.

■ ظرفیت‌ها و مزیت‌های آموزش عالی ایران به کشورهای دنیا از طریق **محتواهای تولید و ترجمه شده توسط مؤسسات جذب دانشجوی** معرفی شود و مشوق‌هایی به این مؤسسات در قبال فعالیت‌های آنها در این زمینه اعطا شود؛

■ سفارتخانه‌ها، کنسولگری‌ها، رایزن‌های علمی و فرهنگی در معرفی ظرفیت‌های نظام آموزش عالی و پژوهشی کشور مشارکت داده شوند، در همین زمینه تعداد کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی در دانشگاه‌های مهم دنیا افزایش یابد، شرکت در نمایشگاه‌های جذب دانشجوی و فعالیت مؤسسات جذب دانشجوی از دیگر راهکارهای معرفی دانشگاه‌های ایرانی است؛

■ آیین‌نامه‌ای توسط «وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی»، جهت مشخص کردن تعیین سازوکار در چارچوب قوانین کشور برای دانشگاه‌های پذیرنده دانشجوی بین‌المللی در زمینه کیفیت علمی - آموزشی، زیرساخت‌های رفاهی، تجهیزات، فرایندها و داشتن نیروی آموزش دیده و مسلط به زبان مادری دانشجویان تدوین و به تصویب هیئت وزیران برسد؛

■ با توجه به مدت زمان طولانی صدور ویزا، کاهش زمان فرایند صدور روادید به حداقل ۱۵ روز و تسهیل صدور روادید عبور و مرور مکرر^۲ (حداقل ۴ بار در سال) توسط پلیس مهاجرت و گذرنامه برای دانشجویان ضروری است.

حین تحصیل:

■ فرایند آشنایی‌سازی دانشجویان بین‌المللی با شرایط اجتماعی، قوانین مدنی و حقوق شهروندی در ایران باید در دستور کار شهرداری‌ها، پلیس مهاجرت و گذرنامه و وزارت امور خارجه قرار گیرد؛

■ آیین‌نامه‌ای برای برگزاری آزمون سنجش دانش علمی متقاضیان «بورس ملی» جهت افزایش شفافیت، عدالت، جذب استعدادها و علمی و کاهش احتمال فساد توسط «وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» تدوین و به تصویب مراجع ذیصلاح برسد.

■ اختیار و اعتبار (پژوهانه) در سقف اعتبارات پژوهشی دانشگاه به اساتید برجسته علمی جهت بورس درون دانشگاهی دانشجوی بین‌المللی اعطا شود.

■ شرایط اشتغال دانشجویان بین‌المللی (به صورت پاره‌وقت و حداقل ۲۰ ساعت در هفته) با رعایت سیاست‌های امنیتی و ملاحظات اقتصادی فراهم شود.

■ مشوق‌هایی همچون تخفیف شهریه، آموزش رایگان زبان فارسی و فعالیت‌های فرهنگی جهت ترغیب دانشجویان غیرایرانی به یادگیری زبان فارسی ایجاد شود.

۱. آیین‌نامه تشکیل و فعالیت مؤسسات جذب دانشجویان غیرایرانی شهریه‌پرداز در تاریخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ به تصویب شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی به تصویب رسیده است.

■ **انجمن‌های دانشجویی و علمی** برای افزایش مشارکت فرهنگی و اجتماعی دانشجویان بین‌المللی و تنوع بخشی به فعالیت‌های دانشجویی تأسیس شود.

■ **آموزش‌های ضمن خدمت برای کارکنان دانشگاه** در مورد نحوه تعامل با دانشجویان بین‌المللی برگزار شود.

■ **به‌منظور گسترش همکاری‌های علمی و برگزاری نشست‌های مشترک علمی، پژوهشی و اجرای برنامه‌های تبادل دانشجو و بازدیدهای کوتاه‌مدت علمی، تعامل و ارتباط با دانشمندان و دانشگاه‌های دیگر کشورها** ارتقا یابد.

■ **حجم پذیرش دانشجوی غیرایرانی توسط وزارتین علوم و بهداشت در مناطق آزاد تجاری - صنعتی به شرط ارتقای شاخص‌های کیفی آموزش، پژوهش و خدمات (موضوع بند «ب» ماده (۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱) بهبود یابد.**

بعد از تحصیل:

■ **دانشجویان نخبه غیرایرانی به شرط داشتن سوابق برجسته علمی و آموزشی، ایده‌های نوآورانه، ثبت اختراع، برگزیدگان رویدادهای رقابتی معتبر و ... از ب‌خشنامه سازمان امور دانشجویان با شماره (۴۱/۱۲/۹۸۲۰۳) مورخ (۱۳۸۸/۱۱/۳) با موضوع الزام به خروج قطعی پس از فارغ التحصیلی جهت اعطای اقامت موقت به‌منظور تأسیس شرکت یا یافتن شغل مرتبط در ایران مستثنی شوند؛ به این ترتیب دانشگاه‌ها موظفند مدرک تحصیلی موقت این افراد را به صورت غیرقابل ترجمه و یک‌ساله صادر کنند؛**

■ **امتیازات شهروندی (اقامت ویژه، شناسه یکتا، خدمات بانکی، گواهی نامه، سیم کارت، خدمات بیمه، کنسولی و ...)** با رعایت ملاحظات امنیتی و اقتصادی به استثنای امتیازات مندرج در ماده (۹۸۲) قانون مدنی با پیشنهادی بنیاد ملی نخبگان و تصویب هیئت وزیران تعیین می‌شود؛^۱ تعامل و ارتباط با دانشمندان و دانشگاه‌های دیگر کشورها اعطا شود.

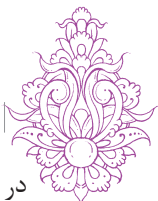
■ **عبارت «دانش‌آموختگان نخبه بین‌المللی به شرط داشتن سوابق برجسته علمی و آموزشی، ایده‌های نوآورانه، ثبت اختراع، برگزیدگان رویدادهای رقابتی معتبر و برندگان جوایز ملی و بین‌المللی با تأیید بنیاد ملی نخبگان از این ماده مستثنا می‌شوند» به‌عنوان یک تبصره به ماده (۱۲۱) قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ الحاق شود.**

■ **کانون دانش‌آموختگان بین‌المللی** برای ارتباط با دانش‌آموختگان و پیگیری و رصد آنها توسط سازمان امور دانشجویان راه‌اندازی گردد.

۱. براساس ماده (۲) مصوبه «راهکارهای جذب، نگهداشت، تعامل مؤثر و بازگشت نخبگان» جلسه ۸۴۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی و این نامه حمایت از نخبگان غیرایرانی مصوب هیئت وزیران ۱۴۰۱/۱۱/۲۶.

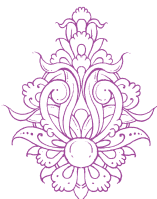

مقدمه

در ۲۰ سال اخیر جذب دانشجویان بین‌المللی به رقابتی پررونق بین کشورها تبدیل شده است. تعداد دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های جهان از ۱٫۶ میلیون نفر در سال ۲۰۰۰ به بیش از ۵٫۶ میلیون نفر در سال ۲۰۲۰ افزایش یافته است [۱] که پیش‌بینی می‌شود در سال ۲۰۲۵ به بیش از ۷ میلیون نفر برسد. این افزایش به‌نحوی است که جذب دانشجو در جهان به یک صنعت با گردش مالی بیش از ۳۰۰ میلیارد دلار تبدیل شده است. پذیرش دانشجویان بین‌المللی منافع بسیاری را به همراه دارد. از جمله، بهبود کیفیت علمی و ایجاد مرکزیت علمی برای دانشگاه، افزایش تعامل فرهنگی-اجتماعی، جذب نخبگان علمی، افزایش سرمایه‌های اجتماعی، توسعه مهارت‌های ارتباطی و فرهنگی دانشجویان، اشتغال‌آفرینی و درآمدزایی ارزی، توسعه دامنه نفوذ فرهنگی و ایجاد امنیت پایدار در منطقه را می‌توان نام برد.

در ایران تا اوایل دهه ۸۰ جذب دانشجویان بین‌المللی با اولویت پذیرش دانشجوی بورسیه از جهان اسلام بود. اما از اواسط دهه ۸۰ به بعد به دلایل متعددی همچون افزایش جابه‌جایی‌های بین‌المللی و افزایش تقاضای افغانستانی‌های مقیم ایران برای تحصیلات عالی و تغییرات ساختاری دانشگاه‌ها، ظرفیت بیشتری برای جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران ایجاد شد. در سال ۱۳۸۰ طبق ماده (۳۵) قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و در سال ۱۳۸۴ طبق ماده (۱۸) قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) به دانشگاه‌ها اجازه تأمین بخشی از هزینه‌ها از طریق پذیرش دانشجوی خارجی داده شد، با این وجود در این دهه، تعداد دانشجویان بین‌المللی به ۲ هزار نفر نرسید. از اواخر دهه ۸۰ به بعد در اسناد بالادستی همچون اقدام ملی (۱) از راهبرد کلان (۹) سند نقشه جامع علمی کشور بر پذیرش دانشجویان بین‌المللی تأکید شد. در دهه ۹۰ نیز بندهای «۸» و «۹» ماده (۳) سند جامع روابط علمی بین‌المللی (۱۳۹۶) همچنین در ماده (۶۶) قانون برنامه ششم توسعه [۲] با هدف افزایش ۱٫۸ درصدی دانشجویان بین‌المللی از کل دانشجویان ایران تأکید شد.

در سال‌های اخیر، با اینکه تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران افزایش قابل توجهی داشته است؛ اما فرایند آمار، رصد و پایش دقیقی در مورد این دانشجویان وجود ندارد. براساس آخرین آمار مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی در سال ۱۴۰۰، متولی آمار بخش آموزش عالی کشور و رابط مؤسسه یونسکو در ایران، تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران، ۲۶،۲۴۴ نفر است؛^۱ اما آمار سازمان امور دانشجویان در سال ۱۴۰۰، تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران را حدود ۱۳۰ هزار نفر عنوان می‌کند.^۲ این اختلافات آماری ناشی از دو مسئله است. اول اینکه در دو سال اخیر مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به اطلاعات دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی و جامعه المصطفی‌العالمیه دسترسی ندارد. دوم اینکه مبنای سازمان امور دانشجویان در محاسبه تعداد دانشجویان بین‌المللی میزان درخواست اولیه متقاضی برای تحصیل در ایران است در حالی که مبنای مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی میزان ثبت‌نام و حضور دانشجو در دانشگاه است. به این ترتیب ناهماهنگی بین دستگاهی و عدم پایش و رصد مناسب، سیاستگذاری شواهدمحور در حوزه دانشجویان بین‌المللی را با مشکل مواجه کرده و توان مقایسه ایران با کشورهای پیشرو و رقیب را سلب کرده است. همچنین باید در نظر داشت که در کنار اهمیت افزایش تعداد دانشجویان بین‌المللی در یک کشور، کیفیت آموزش و پژوهش، خدمات رفاهی و فرهنگی دانشگاه‌های دانشجویپذیر موضوعی بسیار مهمتر بوده که در سال‌های گذشته از آن غفلت شده و باعث ضربه به اعتبار نظام آموزش عالی ایران شده است.

به‌طور خلاصه با وجود اینکه در اسناد بالادستی بر جذب دانشجوی بین‌المللی تأکید شده است اما راهبرد و برنامه روشن و منسجمی در این خصوص وجود ندارد. دستگاه‌های متولی آموزش عالی در این زمینه هماهنگ نیستند و کمیت بر کیفیت تسلط دارد. بر همین اساس، هدف این گزارش شناسایی چالش‌های دانشجویان بین‌المللی در ایران و ارائه راهکارهای عملیاتی در راستای جذب مؤثر دانشجویان بین‌المللی است.

۱. این آمار به استثنای آمار دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی و جامع المصطفی‌العالمیه است.

۲. سالنامه مهاجرتی ایران (۱۴۰۱) به نقل از سازمان امور دانشجویان.

الف) بررسی قوانین و اسناد بالادستی

سابقه ورود دانشجویان بین‌المللی به ایران به قبل از انقلاب اسلامی بر می‌گردد. در سال ۱۳۵۶ تعداد ۳۵۶ دانشجوی غیرایرانی در دانشگاه‌های ایران شروع به تحصیل کردند [۳] بعد از انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۶۲ طبق مصوبه مجلس شورای اسلامی «دانشگاه بین‌المللی اسلامی» با هدف گسترش عدالت آموزشی بین مسلمانان منطقه تأسیس شد. در طول دهه ۶۰ با توجه به جنگ تحمیلی، میزان پذیرش دانشجوی بین‌المللی بسیار پایین بود. حتی مصوبه ۲۷۴ جلسه شورای انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۷۰ در زمینه اجازه به دانشگاه‌ها برای اختصاص بخشی از ظرفیت دانشگاه‌ها به پذیرش دانشجویان خارجی اثربخش نبود.^۱ در اوایل دهه ۷۰، دانشگاه بین‌المللی اسلامی به دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) تغییر نام داد و دبیرخانه مرکزی پذیرش دانشجویان خارجی در این دانشگاه مستقر شد. مشکلات زیرساختی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، عدم توفیق در رویکرد تمرکزگرایی و تقاضای دانشگاه‌های مختلف برای جذب دانشجوی بین‌المللی باعث شد دانشگاه‌های تهران، اصفهان، شیراز، مشهد و تبریز نیز اجازه پذیرش دانشجوی خارجی را دریافت کنند و سپس کمیته علمی پذیرش دانشجو به وزارت علوم منتقل شد. [۴] در دهه ۸۰، با افزایش تقاضای دانشجویان افغانستانی مقیم ایران برای تحصیلات عالی و تقاضای دانشگاه‌ها برای دریافت شهریه از آنها، قانونگذار در ماده (۳۵) تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت^۲ مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷ (ماده ۱۸) قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت^۳ (۱) مصوب ۱۳۸۴/۸/۲۵ اجازه تأمین بخشی از هزینه‌های مالی دانشگاه‌ها از طریق پذیرش دانشجوی خارجی را به دانشگاه‌ها داد. از اواسط دهه ۸۰ به بعد، با افزایش شدت رقابت جهانی و منطقه‌ای در زمینه جذب دانشجوی بین‌المللی، اهمیت بین‌المللی شدن آموزش عالی برای ایران دوچندان شد و در اسناد بالادستی مورد تأکید بیشتری قرار گرفت. در برنامه چهارم توسعه (فصل ۴ ماده ۴۶) بند «د» [۵] بر ساده‌سازی قوانین و مقررات برای توسعه همکاری‌های بین‌المللی تأکید شد.

۱. تخصیص بخشی از ظرفیت دانشجویی دانشگاه‌های کشور اعم از دولتی و نیمه دولتی به پذیرش دانشجویان خارجی (مصوب دویست و هفتاد و چهارمین جلسه مورخ ۷۰، ۱۲، ۲۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی) شماره ۱۲۲ د ش - تاریخ ۷۰، ۱، ۱۰ - حسب پیشنهادی مطروحه موافقت شد که کلیه دانشگاه‌های کشور اعم از دولتی و نیمه دولتی بخشی از ظرفیت دانشجویی خود را به پذیرش دانشجویان خارجی اختصاص دهند.

۲. ماده (۳۵) بند «ج» - دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی می‌توانند برای تأمین بخشی از هزینه‌های خود نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی یا دانشجویان ایرانی که در دانشگاه‌های سایر کشورها در رشته تحصیلی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشغول به تحصیل هستند اقدام کنند.

۳. ماده (۱۸) - دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مجازند نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی و انتقال دانشجویان ایرانی دانشگاه‌های خارجی مورد تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام کنند و شهریه ارزی و یا ریالی آنها را با تصویب هیئت امنای و تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اخذ و به حساب درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی واریز کنند.

در نقشه جامع علمی کشور بر ضرورت تعامل فعال و اثر گذار در حوزه علم و فناوری با کشورهای دیگر به ویژه کشورهای منطقه و جهان اسلام تأکید شد و به‌طور مشخص در اقدام ملی (۱) از راهبرد کلان (۹) نقشه جامع علمی کشور [۶] به افزایش پذیرش دانشجوی خارجی اشاره شد. در دهه ۹۰، سیاستگذاری در زمینه جذب دانشجوی بین‌المللی به صورت شهریه پرداز و غیر شهریه پرداز وارد مرحله جدیدی شد. بند «ط» ماده (۲۰) قانون برنامه پنجم توسعه [۷]؛ سیاست‌های کلی علم و فناوری [۷]؛ ماده (۶۶) قانون برنامه ششم توسعه [۲]؛ ماده (۳) سند جامع روابط علمی بین‌المللی [۹] بر پذیرش دانشجوی بین‌المللی تأکید کردند و جذب دانشجوی خارجی توسط دانشگاه آزاد اسلامی و جامعه المصطفی‌العالمیه افزایش یافت. در سال ۱۳۹۹ نیز با توجه به اهمیت جذب دانشجوی بین‌المللی و همچنین هماهنگی دستگاه‌های مسئول (وزارت عتف، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی؛ دانشگاه آزاد اسلامی، وزارت امور خارجه، وزارت کشور و...)؛ «شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی» با توجه به مصوبه (۵۷۸) شورای عالی انقلاب فرهنگی و سند جامع روابط علمی و فناوری تشکیل شد و تمامی امور مربوط به دانشجویان خارجی تحت نظر این شورا قرار گرفت.

آخرین مصوبه در حوزه دانشجویان بین‌المللی «آیین‌نامه حمایت از نخبگان غیر ایرانی مصوب ۱۴۰۱» هیئت وزیران است. در این مصوبه مواردی همچون اقامت ویژه، اجازه اشتغال، خدمات بانکی، بیمه، گواهی نامه و ... به دانش‌آموختگان نخبه غیر ایرانی داده شده است. اگر چه بر اساس اعلام نظر مقدماتی هیئت بررسی و تطبیق مصوبات دولت با قوانین به شماره نامه ۲۰۴۱/ه، مورخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۹ رئیس مجلس شورای اسلامی، بسیاری از امتیازات مندرج در آیین‌نامه فوق مغایر با قوانین تشخیص داده شده است. به‌طور کلی در باب روند قانونگذاری و سیاستگذاری دانشجویان بین‌المللی دو نکته قابل توجه است:

۱. مسائل دانشجویان و دانش‌آموختگان بین‌المللی تحت تأثیر قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی است. توجه به پیچیدگی‌های حقوقی و قانونی مرتبط با تسهیل صدور روادید، مجوز اقامت، مجوز اشتغال و دریافت خدمات دیگری همچون بانکی، بیمه و ... نیاز به ورود مجلس برای اصلاح و تصویب قوانین جدید دارد زیرا اکثر مواد آیین‌نامه‌ها و اسناد بالادستی با توجه به نقض اصل (۸۵) قانون اساسی (امکان عدم واگذاری اختیار قانونگذاری توسط مجلس) قابل اجرا نیستند.^۱

۲. در اسناد بالادستی بر ضرورت تدوین راهبرد یا برنامه مشخص و منسجمی توجه نشده است. برای مثال در جداول (۱۱ و ۱۲) از ماده (۶۶) برنامه ششم توسعه، هدف‌گذاری کمی برای جذب و پذیرش ۱.۸٪ از کل دانشجویان در سال ۱۴۰۰ (حدود ۴ میلیون و ۳۰۰ هزار) یعنی حدود ۷۵ هزار دانشجوی بین‌المللی انجام شده است. اما به الزامات کیفی دانشگاه‌های پذیرش‌کننده دانشجویان بین‌المللی توجه نشده است. [۱۰]

در جدول زیر سیاست‌ها و مصوبات اسناد بالادستی در دو دهه گذشته آورده شده است.

۱. برای نمونه مراجعه شود به: اعلام نظر مقدماتی «هیئت بررسی و تطبیق مصوبات دولت با قوانین» به شماره نامه ۲۰۴۱/ه، مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۴۰۲/۱۰/۱۹.

جدول ۱. مهم‌ترین سیاست‌ها، قوانین و مقررات مرتبط با پذیرش دانشجوی بین‌المللی

منبع	بخش	توضیحات
مصوبه ۲۷۴ شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۷۰)	-	کلیه دانشگاه‌های کشور اعم از دولتی و نیمه دولتی بخشی از ظرفیت دانشجویی خود را به پذیرش دانشجویان خارجی اختصاص دهند.
قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱۳۸۰)	ماده (۳۵)	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی می‌توانند برای تأمین بخشی از هزینه‌های خود نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی یا دانشجویان ایرانی که در دانشگاه‌های سایر کشورها در رشته تحصیلی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشغول به تحصیل هستند اقدام کنند.
قانون الحاق برخی از مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱۳۸۴)	ماده (۱۸)	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مجازند نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی و انتقال دانشجویان ایرانی دانشگاه‌های خارجی مورد تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام کنند و شهریه ارزی و یا ریالی آنها را با تصویب هیئت امنای وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اخذ و به حساب اختصاصی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی واریز کنند. شرایط علمی پذیرش و ظرفیت پذیرش با تصویب هیئت امنای و حسب مورد با تأیید وزارتخانه‌های فوق‌الذکر خواهد بود.
نقشه جامع علمی کشور مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۸۹)	راهبرد کلان ۹ - اقدام ملی ۱	افزایش پذیرش دانشجوی خارجی به‌منظور گسترش زبان فارسی و بسترسازی مرجعیت علمی کشور با اولویت کشورهای اسلامی و همسایه.
برنامه پنجم توسعه مصوبه مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۴-۱۳۹۰)	ماده (۱۶) بند و جزء (۳)	گسترش ارتباطات علمی با مراکز و نهادهای آموزشی و تحقیقاتی معتبر بین‌المللی از طریق راه‌اندازی دانشگاه‌های مشترک، برگزاری دوره‌های آموزشی مشترک، اجرای مشترک طرح‌های پژوهشی و تبادل استاد و دانشجو با کشورهای دیگر با تأکید بر کشورهای منطقه و جهان اسلام به‌ویژه در زمینه‌های علوم انسانی، معارف دینی و علوم پیشرفته و اولویت‌دار جمهوری اسلامی ایران براساس نقشه جامع علمی کشور با هدف توسعه علمی کشور و توانمندسازی اعضا هیئت علمی.
	ماده (۲۰) بند (ط)	به دانشگاه‌ها اجازه داده می‌شود بخشی از ظرفیت آموزشی خود را از طریق پذیرش دانشجوی خارجی با دریافت شهریه تکمیل کنند. در موارد خاص به‌منظور ترویج ارزش‌های اسلامی و انقلابی پذیرش دانشجوی خارجی با تصویب هیئت امنای بدون دریافت شهریه یا با تخفیف، مجاز است.

منبع	بخش	توضیحات
سند اسلامی شدن دانشگاه‌ها، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۲)	فصل (۶) راهبرد (۱۴)	فراهم آوردن سازوکار کارآمد اعطای بورس و جذب دانشجویان و نخبگان خارجی و برنامه‌ریزی خاص برای ایشان با توجه به اهداف جهانی انقلاب اسلامی در ابعاد علمی و فرهنگی.
سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی مقام معظم رهبری (۱۳۹۳)	بند «۸-۵»	استفاده از ظرفیت‌های علمی و فنی ایرانیان مقیم خارج و جذب متخصصان و محققان برجسته سایر کشورها به‌ویژه کشورهای اسلامی حسب نیاز.
برنامه ششم توسعه مصوبه مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۶-۱۴۰۰)	ماده (۶۶)	دولت موظف است به‌منظور حضور مؤثر نظام آموزش عالی کشور در تولید، توسعه و نشر علم و فناوری و تربیت دانشجویان در سطح بین‌المللی و برقراری توازن و ارتقای کیفیت آموزش عالی و پژوهش و فناوری، در طول برنامه جدول اجرا برآورد کند. طبق این جدول در سال ۱۴۰۰ باید ۱٫۸ کل دانشجویان از دانشجویان بین‌المللی باشند که عدد آن حدود ۷۵ هزار نفر محاسبه شده است.
سند جامع روابط علمی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۶)	ماده (۳) - بندهای (۸) و (۹)	- توسعه سازوکار جذب، اقامت و بهره‌گیری ضابطه‌مند از ظرفیت و توان دانشمندان، پژوهشگران، فناوران و دانشجویان خارجی به‌ویژه ایرانیان مقیم خارج از کشور. - سامان‌دهی، حمایت و هدفمند کردن پذیرش دانشجویان غیرایرانی و اخذ بورس‌های تحصیلی و فرصت‌های مطالعاتی خارج از کشور مبتنی بر اولویت‌های تعیین شده در اسناد بالادستی نظام.
سیاست‌های کلی فرایندهای مرتبط با دانشجویان بین‌المللی مصوبه شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی (۱۳۹۹) ^۱	سرفصل‌های پنج‌گانه	سیاست‌های جذب و پذیرش، سیاست‌های آموزشی، سیاست‌های فرهنگی تربیتی، سیاست‌های اداری و رفاهی، سیاست‌های دانش‌آموختگی.
آیین‌نامه حمایت از نخبگان غیرایرانی مصوبه هیئت وزیران (۱۴۰۱)	موضوعات ۱۰ ماده	اعطای مزایایی همچون اقامت ویژه، اجازه اشتغال، خدمات بانکی، بیمه، گواهی‌نامه.

۱ این سیاست‌ها شامل پنج بخش سیاست‌های جذب و پذیرش، سیاست‌های آموزشی، سیاست‌های فرهنگی تربیتی، سیاست‌های اداری رفاهی و سیاست‌های دانش‌آموختگی هستند که در جلسه دوازدهم شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۱ به تصویب رسیده است.

همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود در قوانین و اسناد بالادستی در طول چند دهه گذشته بر اهمیت پذیرش دانشجوی بین‌المللی تأکید شده است، اما در این رابطه، چالش‌های متعددی وجود دارد. که در ادامه پس از بررسی آمار تعداد دانشجویان بین‌المللی، به توضیح آنها پرداخته می‌شود.

|| (ب) وضعیت موجود دانشجویان بین‌المللی در ایران از نگاه آمار ||

آمار دقیقی از تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران در دسترس نیست. تعدد سازمان‌های اعلام‌کننده آمار (مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی و سازمان امور دانشجویان) و همچنین مبنای متفاوت محاسبه تعداد دانشجویان بین‌المللی^۱ دو دلیل عمده این اختلاف آماری که در سال‌های اخیر تعداد دانشجویان بین‌المللی از ۲۶ هزار نفر تا بیش از ۱۳۰ هزار نفر اعلام شده است. برای مثال گزارش رصدخانه مهاجرت ایران، براساس اعلام سازمان امور دانشجویان، تعداد کل دانشجویان بین‌المللی در سال ۱۴۰۰ را ۱۱۳،۱۳۰ نفر اعلام کرده است که از این تعداد ۱۱۵،۵۰ نفر در دانشگاه آزاد اسلامی، ۳۷،۴۳۰ نفر در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، ۳۵،۷۰۹ نفر در جامعه المصطفی‌العالمیه و ۶،۸۵۹ نفر در دانشگاه‌های وابسته به وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی مشغول به تحصیل هستند [۱۱]. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به‌عنوان سازمان تعامل‌کننده با یونسکو، تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران را کمتر از این عدد اعلام می‌کند. بر طبق اعلام این مؤسسه، تعداد دانشجویان بین‌المللی در ایران از حدود هزار و ۴۰۰ نفر در سال ۱۳۸۲ به حدود ۲۶ هزار نفر در سال ۱۴۰۰ رسیده است. البته عدد ۲۶ هزار نفر بدون محاسبه دانشجویان جامعه المصطفی‌العالمیه و دانشگاه آزاد اسلامی است. گفتنی است از سال ۱۳۹۹ به بعد دانشگاه آزاد اسلامی تعداد دانشجویان خود را به مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی اعلام نکرده است. طبق گزارش رصدخانه مهاجرت ایران، در سال ۱۳۹۹ دانشگاه آزاد اسلامی ۲۶،۶۷۵ نفر و در سال ۱۴۰۰ تعداد ۱۱۵،۵۰ دانشجوی بین‌المللی (مجازی و حضوری) داشته است. به‌نظر می‌رسد، اجباری شدن آموزش حضوری بعد از دوران همه‌گیری کرونا و اعلام وزارت علوم دولت عراق مبنی بر عدم تأیید مدرک برخی از واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی، تعداد دانشجوی بین‌المللی در این دانشگاه کاهش بسیاری داشته است.^۲

با توجه به اینکه آمار اعلام شده توسط مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی با جزئیات بیشتری

۱. براساس دریافت ویزا یا ثبت‌نام قطعی، همچنین تفاوت دانشجویان حضوری با مجازی و محاسبه دانشجویان جامعه المصطفی‌العالمیه اختلاف نظر وجود دارد.

۲. رئیس سازمان امور دانشجویان در تاریخ ۱۴۰۲/۰۳/۲۰ در مصاحبه با ایرنا تعداد دانشجویان بین‌المللی را ۹۴،۳۷۹ نفر از ۹۳ کشور جهان اعلام کرده است که شاهد دیگری برای عدم مشخص بودن تعداد دقیق دانشجویان بین‌المللی در ایران است. مصاحبه در آدرس زیر قابل دسترس است.

منتشر می‌شود در ادامه به تحلیل این آمار در زمینه دانشجویان بین‌المللی در ایران به تفکیک جنسیت، دانشگاه، مقطع، رشته و کشور پرداخته می‌شود.

جدول ۲. فراوانی مربوط به جنسیت دانشجویان بین‌المللی در سال ۱۴۰۰

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۱۶۷۹۲	۶۴
زن	۹۴۵۲	۳۶
کل	۲۶۲۴۴	۱۰۰

بر اساس اطلاعات ارائه شده در جدول ۲ هم‌اکنون ۶۴ درصد دانشجویان بین‌المللی در ایران مرد و ۳۶ درصد زن هستند. با توجه به تحولات سیاسی و فرهنگی در برخی از کشورهای منطقه و چالش‌های پیش‌روی تحصیل دختران، ظرفیت بسیار خوبی برای دانشگاه‌های کشور جهت جذب و پذیرش این افراد به وجود آمده است.

جدول ۳. دانشجویان بین‌المللی به تفکیک زیر نظام‌های آموزش عالی در سال ۱۴۰۰

دستگاه اجرایی	فراوانی	درصد
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	۱۳۶۴۴	۵۲
دانشگاه پیام‌نور	۱۳۴۵	۵
دانشگاه جامع علمی‌کاربردی	۳۱۰	۱/۲
دانشگاه فرهنگیان	۱۱۰	۰/۵
دانشگاه فنی و حرفه‌ای	۳۹	۰/۲۱
سایر دستگاه‌های اجرایی	۲۲	۰/۰۹
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	۵۳۱۴	۲۰
مؤسسات آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی	۵۴۶۰	۲۱
کل	۲۶۲۴۴	۱۰۰

مأخذ: همان.

جدول ۳ نشان می‌دهد تعداد ۱۳۶۴۴ نفر از دانشجویان بین‌المللی در سال تحصیلی ۱۴۰۰ - ۱۳۹۹ در دانشگاه‌های ذیل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تعداد ۵۴۶۰ نفر در مؤسسات آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی و تعداد ۵۳۱۴ نفر در دانشگاه‌های ذیل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشغول به تحصیلی بوده‌اند و سایر دانشجویان در دانشگاه پیام‌نور، دانشگاه فنی و حرفه‌ای، دانشگاه فرهنگیان، دانشگاه جامع علمی‌کاربردی و سایر دانشگاه‌ها مشغول به تحصیل بوده‌اند.

جدول ۴. فراوانی دانشجویان بین‌الملل به تفکیک گروه‌های تحصیلی در سال ۱۴۰۰

درصد	فراوانی	رشته
۵۲	۱۳۵۷۳	علوم انسانی
۷	۱۸۹۷	علوم پایه
۲۰	۵۲۹۴	علوم پزشکی
۱۶	۴۱۸۲	فنی و مهندسی
۲	۵۳۴	کشاورزی و دامپزشکی
۳	۷۶۴	هنر
۱۰۰	۲۶۲۴۴	جمع

مأخذ: همان.

اطلاعات ارائه شده در جدول ۴ نشان می‌دهد اغلب دانشجویان بین‌المللی در ایران مشغول به تحصیل در رشته‌های گروه علوم انسانی هستند؛ اما تقاضا برای ورود به رشته‌های پزشکی در ایران نیز قابل توجه است. در سال تحصیلی ۱۴۰۰ رشته‌های مرتبط با علوم انسانی، علوم پزشکی و فنی و مهندسی به ترتیب با داشتن سهم ۵۲، ۲۰ و ۱۶ درصد از دانشجویان خارجی، سه حوزه علمی برتر جذب دانشجویان بین‌المللی برای تحصیل در ایران بوده که رشته‌های مرتبط با علوم پایه، هنر و کشاورزی و دامپزشکی به ترتیب در جایگاه‌های بعدی حوزه‌های علاقه دانشجویان برای تحصیل در ایران بوده است.

جدول ۵. فراوانی دانشجویان بین‌الملل به تفکیک مقاطع تحصیلی در سال ۱۴۰۰

درصد	فراوانی	مقطع
۱	۳۵۴	کاردانی
۳۴	۸۹۸۱	کارشناسی
۴۴	۱۱۳۹۵	کارشناسی ارشد
۱۲	۳۰۹۶	دکتر عمومی (حرفه‌ای)
۹	۲۴۱۸	دکتری تخصصی (PhD)
۱۰۰	۲۶۲۴۴	جمع

مأخذ: همان.

بر اساس آمار ارائه شده در جدول ۵ عمده جمعیت دانشجویان بین‌المللی در ایران را دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد تشکیل می‌دهند. به طوری که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹، بیشترین تعداد دانشجویان بین‌المللی، در مقطع کارشناسی ارشد با ۴۴ درصد مشغول به تحصیل بوده‌اند. دوره تحصیلی کارشناسی با ۳۴ درصد، دکترای عمومی با ۱۲ درصد، دکترای تخصصی با ۹ درصد و کاردانی با ۱ درصد در رتبه‌های بعدی از نظر مقاطع تحصیلی قرار دارند.

جدول ۶. فراوانی دانشجویان بین‌الملل به تفکیک کشورهای مبدأ در سال ۱۴۰۰

کشور	فراوانی	درصد
عراق	۱۱۷۴۷	۴۵
افغانستان	۹۲۶۴	۳۵
لبنان	۹۶۳	۴
سوریه	۷۳۶	۳
سایر کشورها	۳۵۳۴	۱۳
جمع	۲۶۲۴۴	۱۰۰

مأخذ: همان.

همان‌طور که در جدول ۶ مشخص است، عمده جمعیت دانشجویان خارجی در ایران را دانشجویان کشورهای عراق و افغانستان به ترتیب با ۴۵ و ۳۵ درصد تشکیل می‌دهند. بعد از این دو کشور، لبنان با ۴ و سوریه با ۳ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. سهم سایر کشورها ۱۳ درصد است.

تحلیل و بررسی آمار دانشجویان بین‌المللی در ایران

۱. برای سیاست‌گذاری بر مبنای شواهد یک نظام آماری منسجم جهت رصد و پایش اطلاعات لازم است. برای رفع این مشکل موارد زیر پیشنهاد می‌شود:

یکپارچه‌سازی و هماهنگی نهادهای ارائه‌دهنده آمار ذیل شورای راهبردی سیاست‌گذاری کلان برای دانشجویان خارجی؛

۱. اتخاذ مبنای مشخصی برای تهیه آمار دانشجویان بین‌المللی؛ مبنای اتخاذ شده باید بر اساس معیارهای جهانی باشد. برای مثال انتخاب ملاک‌های متفاوتی مثل تعداد درخواست‌کننده ویزای تحصیلی، تعداد ثبت‌نام کنند و یا شروط آموزش حضوری و عدم انصراف از تحصیل باعث تغییر تعداد دانشجویان می‌شود.

۲. در میان گروه‌های تحصیلی، هم‌اکنون گروه علوم انسانی بیشترین میزان پذیرش را دارد. عدم تقاضا در رشته‌های مربوط به گروه علوم پایه، کشاورزی و دامپزشکی و هنر قابل توجه است. برای مثال یکی از دلایل عدم علاقه و موفقیت دانشجویان افغانستانی در رشته‌های علوم پایه و مهندسی ساختار نظام آموزش و پرورش عمومی کشور افغانستان است که تفکیک رشته‌های تحصیلی در سه سال آخر دبیرستان وجود ندارد.^۱

۳. هم‌اکنون دانشجویان عراقی و افغانستانی بیشترین سهم جمعیت دانشجویی در ایران را دارند. در حالی که کشورهایی همچون پاکستان، آذربایجان، ترکیه، لبنان و سوریه که از نظر جوانی جمعیت

1. <https://khabarnama.net/blog/1398/06/03/how-is-the-second-plan-of-moe-for-developing-education-system-in-afghanistan/>.

و تشابه مؤلفه‌های مذهبی، فرهنگی و سیاسی با ایران ظرفیت خوبی دارند، سهم کمی از دانشجویان بین‌المللی را دارند. یکی از دلایل این موضوع، عدم معرفی ظرفیت‌های دانشگاه‌های ایران به نخبگان این کشورهاست.

اعداد و آمار برای سیاست‌گذاری شواهدمحور بسیار مهم هستند اما نباید از شاخص‌های کیفی تحصیلی و زندگی دانشجویان در ایران غفلت شود. عدم توجه به این موضوع به از دست رفتن جایگاه کنونی جمهوری اسلامی ایران در زمینه جذب دانشجوی بین‌المللی خواهد شد. به این ترتیب در ادامه به الزامات کیفی جذب دانشجویان بین‌المللی بیشتر پرداخته می‌شود.

|| «|| (ج) چالش‌ها و موانع جذب دانشجویان بین‌المللی

افزایش پذیرش دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های کشور، منوط به رفع موانع و چالش‌های کلیدی در این زمینه است. به این منظور با مطالعه پژوهش‌های صورت گرفته در سال‌های اخیر برخی از این موانع شناسایی شدند. چالش‌های شناسایی شده در سه مرحله قبل از تحصیل، حین تحصیل و بعد از تحصیل قابل دسته‌بندی هستند. چالش‌هایی مثل آشنایی با دانشگاه محل تحصیل و آشنایی با فرهنگ، آداب و قوانین و مقررات در ایران، مشکلات دریافت روادید و پذیرش اولیه از جمله چالش‌های قبل از تحصیل هستند. در زمان تحصیل نیز دانشجویان بین‌المللی با چالش‌هایی همچون امکانات و تسهیلات ضعیف، مشکلات تعامل و ارتباط با استادان، کارمندان و دیگر دانشجویان، مشکلات زبان آموزشی، مسائل مالی تحصیلی و اسکان و بوروکراسی پیچیده اداری مواجه هستند. همچنین دانشجویان بین‌المللی که از دانشگاه‌های ایران فارغ‌التحصیل می‌شوند با مسائلی همچون اجازه اقامت و اشتغال در ایران و تأیید مدرک در کشور خود و یا دیگر کشورها مواجه هستند. از نگاهی دیگر، چالش‌های دانشجویان بین‌المللی در ایران در دو دسته چالش‌های نظام آموزش عالی ایران (همچون کیفیت علمی - آموزشی، وضعیت اداری و ساختاری دانشگاه) و چالش‌های فراتر از آن (همچون ایران‌هراسی، تحریم، صدور ویزا و اجازه اشتغال) قابل تقسیم‌بندی است. در جدول زیر به‌طور خلاصه مهم‌ترین موانع ارائه شده است.

جدول ۷. موانع تأثیرگذار در جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران

موانع اصلی	موانع فرعی
عوامل اقتصادی و مالی	ممنوعیت اشتغال دانش‌آموختگان
	مشکلات مبادلات ارزی
	هزینه‌های زیاد اسکان و شهریه‌های غیررقابتی
عوامل فرهنگی و اجتماعی	عدم آشنایی و سازگاری دانشجویان با شرایط فرهنگی ایران
	عدم تعامل مطلوب ایرانیان با دانشجویان خارجی
عوامل زیرساختی و فناوری	کمبود تجهیزات آزمایشگاهی
	امکانات رفاهی و تسهیلات کم
عوامل اداری، قانونی و ساختاری	طولانی شدن صدور ویزا و مسئله اقامت
	آماده نبودن ساختار اداری و فرایندی دانشگاه‌ها
	عدم آشنایی لازم و کافی کارکنان جهت تعامل مؤثر با دانشجویان بین‌المللی
	اختیارات کم اعضای هیئت علمی در جذب دانشجویان
	ضعف در ارتباطات علمی بین‌المللی و عدم معرفی و تبلیغ دانشگاه‌های ایران در دیگر کشورها
عوامل امنیتی و سیاسی	ایران‌هراسی و ذهنیت منفی نسبت به ایران
	تحریم‌های سیاسی و علمی ایران
عوامل آموزشی	عدم ارائه رشته‌های درسی به زبان‌های دیگر و ضعف استادان در تدریس به زبان انگلیسی
	جدید نبودن رشته‌ها و دروس دانشگاهی و شیوه‌های آموزشی
	کم‌توجهی به مشوق‌های مرتبط با جذب و آموزش دانشجویان بین‌الملل در آیین‌نامه ارتقا اعضای هیئت علمی
	نبود معیار مشخص در ارزیابی متقاضیان

مأخذ: [۱۰، ۱۲، ۱۳، ۱۴]

جدول فوق نشان می‌دهد عوامل متعددی بر جذب دانشجوی بین‌المللی در دانشگاه‌های کشور مؤثر است. پرتکرارترین چالش اشاره شده در مطالعات انجام شده در زمینه جذب و پذیرش دانشجویان بین‌المللی در ایران؛ از نوع عوامل اداری، قانونی و ساختاری است. طولانی بودن زمان صدور ویزا، مسائل اقامتی و کنسولی، بوروکراسی پیچیده اداری، کارمندان آموزش ندیده و به‌طور کلی ضعف در مدیریت بین‌المللی دانشگاه از جمله مسائل ساختاری، قانونی و اداری هستند. عوامل دیگر نیز نیاز به توجه و رسیدگی دارند. برای مثال تأمین هزینه اسکان و شهریه برای اکثر دانشجویان یک مسئله است. همچنین به دلیل شرایط نامناسب اقتصادی و ارزش پول از خارج از کشور به حساب‌های ایران با مشکل مواجه است، از سوی دیگر دانشجویان و دانش‌آموختگان بین‌المللی به دلیل موانع قانونی تصریح شده در ماده (۱۲۱) قانون کار^۱ مجاز به داشتن شغل در ایران نیستند. موضوعاتی همچون عدم آشنایی کافی با شیوه زندگی ایرانیان، عدم سازگاری با فرهنگ ایرانی در ماه‌های اول در کنار عدم استقبال ایرانیان و تعامل مناسب با دانشجویان از جمله مسائل قابل توجه فرهنگی و اجتماعی هستند. همچنین دانشگاه‌های ایران از لحاظ زیرساخت‌های آزمایشگاهی، خوابگاهی و رفاهی ضعیف هستند در حالی که این موضوعات برای دانشجویان بین‌المللی از اهمیت زیادی برخوردار است. مسئله کیفیت آموزشی و علمی دانشگاه‌ها، عدم ارائه رشته‌های درسی به زبان‌های دیگر، جدید نبودن رشته‌های آموزشی در کنار مسائل زمینه‌ای همچون شرایط بد اقتصادی و ایران‌هراسی در سطح نظام بین‌المللی از جمله دیگر موانع جذب دانشجویان بین‌المللی در ایران هستند.

۱. ماده (۱۲۱) قانون کار - وزارت کار و امور اجتماعی با رعایت شرایط ذیل در مورد صدور روادید با حق کار مشخص برای اتباع بیگانه موافقت و پروانه کار صادر خواهد کرد: الف - مطابق اطلاعات موجود در وزارت کار و امور اجتماعی در میان اتباع ایرانی آماده به کار افراد داوطلب واجد تحصیلات و تخصص مشابه وجود نداشته باشد. ب - تبعه بیگانه دارای اطلاعات و تخصص کافی برای اشتغال به کار مورد نظر باشد. ج - از تخصص تبعه بیگانه برای آموزش و جایگزینی بعدی افراد ایرانی استفاده شود. تبصره - احراز شرایط مندرج در این ماده با هیئت فنی اشتغال است. ضوابط مربوط به تعداد اعضا و شرایط انتخاب آنها و نحوه تشکیل جلسات هیئت، به موجب آیین‌نامه‌ای خواهد بود که با پیشنهاد وزارت کار و امور اجتماعی به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

جمع‌بندی و ارائه راهکارهای پیشنهادی

در اسناد بالادستی از جمله نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹)، برنامه ششم توسعه (۱۴۰۰-۱۳۹۶) و سند جامع روابط علمی بین‌المللی (۱۳۹۶) توجه به جذب و پذیرش دانشجویان بین‌المللی به خوبی مورد تأکید قرار گرفته است؛ اما در این سال‌ها برنامه عملیاتی و راهبرد مشخصی برای اجرای این موضوعات تنظیم نشده است. عدم سیاستگذاری بر مبنای آمار و شواهد دقیق و موثق، عدم هماهنگی دستگاه‌های متولی آموزش عالی کشور (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، جامعه المصطفی‌العالمیه و ...) و دیگر دستگاه‌های مسئول (وزارت کشور، وزارت امور خارجه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ...) و وجود برخی قوانین بازدارنده برای اشتغال و فعالیت اقتصادی این دسته از افراد باعث شده است که جذب و پذیرش دانشجویان بین‌المللی در ایران آینده نامشخصی داشته باشد. چالش‌های جذب دانشجویان بین‌المللی در ۶ حوزه اقتصادی و مالی، فرهنگی و اجتماعی، زیرساختی و فناوری، قانونی، اداری و ساختاری، امنیتی و سیاسی و آموزشی قرار دارند. تدوین برنامه‌های جامع و عملیاتی در راستای رفع موانع موجود ضرورت دارد. راهکارهای زیر برای بهبود سازوکارهای جذب دانشجو بر اساس فرایند ورود دانشجو به کشور تا پس از زمان دانش‌آموختگی فرد پیشنهاد می‌شود:

قبل از تحصیل

■ یک مرکز رصد و آمار متمرکز، برای پایش تمامی متقاضیان، دانشجویان و دانش‌آموختگان بین‌المللی در قبل از تحصیل، حین تحصیل و پس از تحصیل و انتشار اطلاعات و گزارش‌های روشن و دقیق توسط مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی به‌عنوان مجری و «شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی» در جایگاه سیاستگذار ایجاد شود؛

■ ظرفیت‌ها و مزیت‌های آموزش عالی ایران به کشورهای دنیا از طریق محتواهای تولید و ترجمه شده توسط مؤسسات جذب دانشجو^۱ معرفی شود و مشوق‌هایی به این مؤسسات در قبال فعالیت‌های آنها در این زمینه اعطا شود؛

■ سفارت‌تخانه‌ها، کنسولگری‌ها، رایزن‌های علمی و فرهنگی در معرفی ظرفیت‌های نظام آموزش عالی و پژوهشی کشور مشارکت داده شوند، در همین زمینه تعداد کرسی‌های زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی در دانشگاه‌های مهم دنیا افزایش یابد، شرکت در نمایشگاه‌های جذب دانشجو و فعالیت مؤسسات جذب دانشجو از دیگر راهکارهای معرفی دانشگاه‌های ایرانی است؛

۱. آیین‌نامه تشکیل و فعالیت مؤسسات جذب دانشجویان غیرایرانی شهریه‌پرداز در تاریخ ۱۴۰۰/۱۲/۱۶ به تصویب شورای راهبردی سیاستگذاری کلان برای دانشجویان خارجی به تصویب رسیده است.

■ آیین‌نامه‌ای توسط «وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی»، جهت مشخص کردن تعیین سازوکار در چارچوب قوانین کشور برای دانشگاه‌های پذیرنده دانشجوی بین‌المللی در زمینه کیفیت علمی - آموزشی، زیرساخت‌های رفاهی، تجهیزاتی، فرایندها و داشتن نیروی آموزش‌دیده و مسلط به زبان مادری دانشجویان تدوین و به تصویب هیئت وزیران برسد؛

■ با توجه به مدت زمان طولانی صدور ویزا، کاهش زمان فرایند صدور روادید به حداقل ۱۵ روز و تسهیل صدور روادید عبور و مرور مکرر^۱ (حداقل ۴ بار در سال) توسط پلیس مهاجرت و گذرنامه برای دانشجویان ضروری است.

حین تحصیل:

■ فرایند آشنایی سازی دانشجویان بین‌المللی با شرایط اجتماعی، قوانین مدنی و حقوق شهروندی در ایران باید در دستور کار شهرداری‌ها، پلیس مهاجرت و گذرنامه و وزارت امور خارجه قرار گیرد؛

■ آیین‌نامه‌ای برای برگزاری آزمون سنجش دانش علمی متقاضیان «بورس ملی» جهت افزایش شفافیت، عدالت، جذب استعدادهای علمی و کاهش احتمال فساد توسط «وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی» تدوین و به تصویب مراجع ذیصلاح برسد.

■ اختیار و اعتبار (پژوهانه) در سقف اعتبارات پژوهشی دانشگاه به اساتید برجسته علمی جهت بورس درون دانشگاهی دانشجوی بین‌المللی اعطا شود.

■ شرایط اشتغال دانشجویان بین‌المللی (به صورت پاره‌وقت و حداقل ۲۰ ساعت در هفته) با رعایت سیاست‌های امنیتی و ملاحظات اقتصادی فراهم شود.

■ مشوق‌هایی همچون تخفیف شهریه، آموزش رایگان زبان فارسی و فعالیت‌های فرهنگی جهت ترغیب دانشجویان غیرایرانی به یادگیری زبان فارسی ایجاد شود.

در این خصوص باید اشاره شود که شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه (۶۰۷) مورخ ۸۶/۴/۵ مصوب کرده است که «تدریس در کلیه دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور برای همه دانشجویان اعم از ایرانی و غیرایرانی باید به زبان فارسی انجام پذیرد»^۲. در صورتی که مصوبه جلسه (۶۶۲) شورای عالی انقلاب فرهنگی مورخ ۱۳۸۹ اجازه ارائه برخی از دروس به زبان غیرفارسی به برخی دانشگاه‌ها را داده است.^۳

1. Multiple Visa

۲. گفتنی است که در حال حاضر در برخی رشته‌ها (به‌خصوص رشته‌های فنی مهندسی و پزشکی)، دروس زیادی برای این دانشجویان به زبان انگلیسی تدریس می‌شود. این موضوع باعث شده است که در عین عدم توجه به مصوبه مذکور، فعالیت مؤثری در راستای تقویت آموزش زبان فارسی دانشجویان نیز انجام نشود و آنها در امتحان و ارائه پایان‌نامه خود دچار مشکلاتی شوند.

۳. جلسه (۶۶۲) ماده‌واحد - ضمن تأکید بر لزوم تدریس به زبان فارسی در کلیه دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی، واحدهای بین‌المللی دانشگاه‌های تهران، علوم پزشکی تهران و صنعتی شریف می‌توانند در برخی از کلاس‌های خاص، دروسی را طبق شرایط ذیل به زبان غیرفارسی تدریس کنند.

الف) کلاس‌های مزبور باید صرفاً برای دانشجویان خارجی که امکان استفاده از زبان فارسی را ندارند، تشکیل شده باشد.

■ انجمن‌های دانشجویی و علمی برای افزایش مشارکت فرهنگی و اجتماعی دانشجویان بین‌المللی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های دانشجویی تأسیس شود.

■ آموزش‌های ضمن خدمت برای کارکنان دانشگاه در مورد نحوه تعامل با دانشجویان بین‌المللی برگزار شود.

■ به‌منظور گسترش همکاری‌های علمی و برگزاری نشست‌های مشترک علمی، پژوهشی و اجرای برنامه‌های تبادل دانشجویی و بازدیدهای کوتاه‌مدت علمی، تعامل و ارتباط با دانشمندان و دانشگاه‌های دیگر کشورها ارتقا یابد.

■ حجم پذیرش دانشجوی غیرایرانی توسط وزارتین علوم و بهداشت در مناطق آزاد تجاری - صنعتی به شرط ارتقای شاخص‌های کیفی آموزش، پژوهش و خدمات (موضوع بند «ب» ماده (۲) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱) بهبود یابد.

بعد از تحصیل:

■ دانشجویان نخبه غیرایرانی به شرط داشتن سوابق برجسته علمی و آموزشی، ایده‌های نوآورانه، ثبت اختراع، برگزیدگان رویدادهای رقابتی معتبر و ... از بخشنامه سازمان امور دانشجویان با شماره (۳/۹۸۲۰۳/۱۲/۴) مورخ (۱۳۸۸/۱۱/۳) با موضوع الزام به خروج قطعی پس از فارغ‌التحصیلی جهت اعطای اقامت موقت به‌منظور تأسیس شرکت یا یافتن شغل مرتبط در ایران مستثنی شوند؛ به این ترتیب دانشگاه‌ها موظفند مدرک تحصیلی موقت این افراد را به صورت غیرقابل ترجمه و یک‌ساله صادر کنند؛

■ امتیازات شهروندی (اقامت ویژه، شناسه یکتا، خدمات بانکی، گواهی نامه، سیم کارت، خدمات بیمه، کنسولی و ...) با رعایت ملاحظات امنیتی و اقتصادی به استثنای امتیازات مندرج در ماده (۹۸۲) قانون مدنی با پیشنهادی بنیاد ملی نخبگان و تصویب هیئت وزیران تعیین می‌شود؛^۱ تعامل و ارتباط با دانشمندان و دانشگاه‌های دیگر کشورها اعطا شود.

■ عبارت «دانش‌آموختگان نخبه بین‌المللی به شرط داشتن سوابق برجسته علمی و آموزشی، ایده‌های نوآورانه، ثبت اختراع، برگزیدگان رویدادهای رقابتی معتبر و برندگان جوایز ملی و بین‌المللی با تأیید بنیاد

(ب) برای کلیه دانشجویان خارجی، باید دوره ویژه آموزش زبان فارسی برگزار شده و شرط فراغت از تحصیل این دانشجویان، اخذ مدرک پایان دوره مزبور خواهد بود.

(ج) برنامه فرهنگی و اسلامی جامعی به محوریت نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌های فوق، برای دانشجویان خارجی تدارک دیده شود تبصره «۱» - مجوز موضوع این ماده واحده برای اجرای آزمایشی و در یک دوره زمانی پنج‌ساله است.

تبصره «۲» - نظارت بر حسن اجرای این ماده واحده با وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و هیئت نظارت و بازرسی شورای عالی انقلاب فرهنگی است. مراجع مزبور گزارش سالیانه‌ای از اجرای این مصوبه را به شورای عالی انقلاب فرهنگی ارائه خواهند داد.

۱. براساس ماده (۲) مصوبه «راهکارهای جذب، نگهداشت، تعامل مؤثر و بازگشت نخبگان» جلسه ۸۴۱ شورای عالی انقلاب فرهنگی و آیین‌نامه حمایت از نخبگان غیرایرانی مصوب هیئت وزیران ۱۴۰۱/۱۱/۲۶.

ملی‌نخبگان از این ماده مستثنای شوند» به‌عنوان یک تبصره به ماده (۱۲۱) قانون کار مصوب ۱۳۶۹/۸/۲۹ الحاق شود.

■ کانون دانش‌آموختگان بین‌المللی برای ارتباط با دانش‌آموختگان و پیگیری و رصد آنها توسط سازمان امور دانشجویان راه‌اندازی گردد.

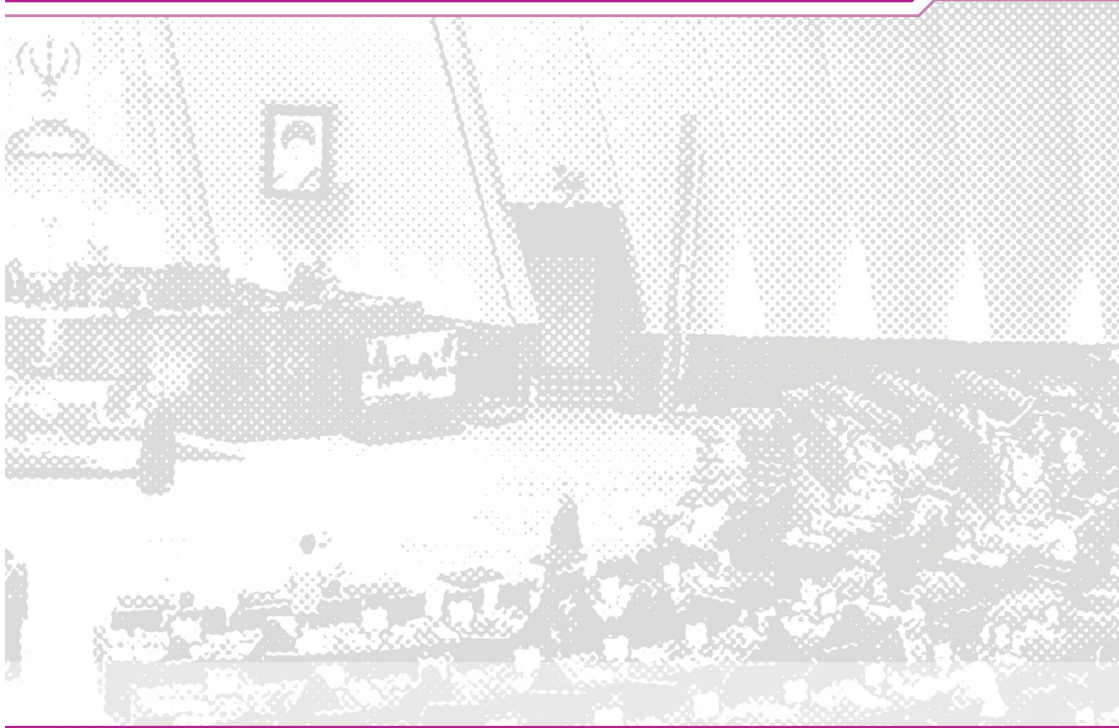
منابع و مأخذ

[1]. ProjectAtlas (2020). 2020 ProjectAtlas Infographics. Available at <https://iie.widen.net/s/g2bqxwkwqv/project-atlas-infographics-2020>.

- [۲] قانون برنامه ششم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۹۶.
- [۳] حسینی‌مقدم، محمد. دانشگاه ایرانی در سپهر بین‌المللی، بین‌المللی شدن آموزش عالی و آینده دانشگاه در ایران. پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی ۱۳۹۶.
- [۴] نوازی، بهرام. الگوی جذب و پذیرش دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های ایران. اولین همایش بین‌المللی مدیریت، آینده‌نگری، کارآفرینی و صنعت در آموزش عالی، سندج ۱۳۹۰.
- [۵] قانون برنامه چهارم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۳.
- [۶] سند نقشه جامع علمی کشور، مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۸۹/۱۰/۱۴.
- [۷] قانون برنامه پنجم توسعه، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران ۱۳۸۹.
- [۸] سند سیاست‌های کلی علم و فناوری، مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام، ۱۳۹۳/۰۶/۲۹.
- [۹] سند جامع روابط علمی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران. شورای عالی انقلاب فرهنگی ۱۳۹۶.
- [۱۰] پروین احسان، غیاثی ندوشن سعید، خورسندی طاسکوه علی، ذاکر صالحی غلامرضا. شناسایی موانع پذیرش دانشجویان بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی ایران. پژوهش در آموزش علوم پزشکی ۱۴۰۰.
- [۱۱] رصدخانه مهاجرت ایران. سالنامه مهاجرتی ایران، انتشارات دانش‌بنیان فناوری ۱۴۰۱.
- [۱۲] اصغری، فیروزه. برنامه تحرک بین‌المللی دانشجو و اکاوی چالش‌های دانشجویان بین‌المللی در ایران. فصلنامه علمی پژوهشی آموزش عالی ایران ۱۴۰۰.
- [۱۳] مهرآور گیگلو، شهرام. آینده‌نگاری همکاری‌های علمی بین‌المللی در دانشگاه‌های دولتی ایران. رساله دکتری، دانشگاه علامه طباطبائی ۱۴۰۰.
- [۱۴] فضلی یزد، هما، اصغر زمانی و مهتاب پورآتشی. جذب دانشجویان بین‌المللی در نظام آموزش عالی ایران و چالش‌های پیش رو. ره یافت ۱۳۹۸.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۲۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ ایمیل الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir